

ՀԱՆԴԻՍ

ՎԻՍՍՄՍԵԱՅ

ԵՐԳԵՅԻՆ ԵՌՈՂՋԱԿԱՆ

ԵՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ	ՏՆՈՐԷՆ
Մ . Բ . Ի-ՆԻ-ՏԷԱՆ	Հ . Ս . ԸՆԴՈՒՄՆԱՆ
ՇՐՋԱՆ Գ . ԹԻՒ 13 . 1863 ՅՈՒԼԻՍ 1 .	

ԵՌՈՂՋԱԿԱՆ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐՋՈՒԹԻՒՆ . շաբ . ԴԷՆ ԻՆ 12

Նոր դարուս բոլոր մարդասէրք ամեն կարելի մի-
ջոց ի գործ դրին գիտութեան այս ամենակարևոր
ձիւղը գրէթէ վերստին ստեղծել :

Գերմանիան ալ այս երջանիկ գրութեան հետևե-
ցաւ :

Ըմբռնոս անուն խելացի և գիտուն գնդապե-
տին Գաղղիոյ կառավարութեան կողմանէ հրաման
եղաւ՝ մարմնական զանազան կրթութիւնները ըստ
օրինի , ըստ պարագային և ամեն կազմուածքի յար-
մարցնելու սովորեցնող գիտութիւնը բոլոր Գաղղիոյ
Սպանիոյ , Բորթուգալի և Իէռուի մէջ տարածելու :

Այս երևելի անձը ոչ թէ զանի անպտուղ զբօսանքի և մարմնոյն աճման համար գործածել կուտար, այլ հետզհետե իբրև մեծ գիտութիւն մը յօրինելով աստիճանաբար յառաջ կտանէր, զոր կռէր մէկ խստիւ Ֆիլիստին, վարժողական և բարոյական իրենաւոր : Ասով մարմնոյն զանազան մասերն իրարու յարմարցնելով զուգընթաց կընէր, անանկ որ ինքնալ յետոյ. կզարմանար աշակերտաց ըրածներուն վրայ : Այն տարիներուն մարդոց համար մեծ զբօսանք մ'էր Բիլին ի Բիլ յարջակէն, խրատ մը ցարկէն, Սանդուխտով պարտի վրայ ելլէն, զաւ ի վեր աստուածներու վրայ, հազարի ելլէն, լողալով բերին Բիլ եղբէն Բիլն անցնէն, և այլն :

Այս համառօտ տեղեկութիւններէն կ'հասկցուի որ մարմնամարդութեամբ ամեն դժուարութիւնք կը դիւրանան. անով մարդիկ հողին վրայ պատահելիք ամեն տեսակ վտանգներէն զբօսանքի ձեով կաղատին, զի անով միայն մարդուս կազմուածքին այն շարժուն մասերն պէտք եղած դիւրաշարժութեան կ'վարժուին :

Այս նոր դարուս մէջ մարմնամարդութեան վրայ ոչ միայն զինւորական և քաղաքական դպրոցներու մէջ դասախօսութիւն կըլլայ, այլ գրեթէ ամեն տեղ ամենափոքր այսինքն նախակրթական դպրոցներու մէջ անգամ :

Բժիշկք նաեւ պարտաւորեալ են մասնաւորապէս զանի յառաջ տանիլ, որովհետեւ նոքա միայն կարող են հասկնալ թէ անդամներէն որոնք տկարացնել և որոնք զօրացնել պէտք է. և այս պարագայներն իրենց արուեստին մէկ գլխաւոր ձիւղն կազմելուն՝ ամենայն ուշադրութեամբ պէտք է խնամեն, զի այս դրութեամբ միայն մարդուս մարմինը իր կազմուածքին համեմատ կրնայ կատարելագործ ուիլ և հե-

անաբար մարդս քաջառողջ վիճակի մէջ բերուիլ :
 Ասոնց յատկացեալ է մարմնոյն կրթութիւնները
 մտաց կրթութեանց համեմատել զանազան անդամոց
 պիտոյից և անոնց զօրութեանցն համեմատ , այսինքն
 տկար անդամներն զօրացնել և փոխադարձաբար չա-
 փաղանց զօրաւորներն տկարացնել : Ուստի իրաւամբ
 է ըսածս թէ այսպիսի օգտակար որոշումներն միայն
 ըժշկաց գործն է , որովհետեւ ամեն մարդու , ամեն
 կազմուածքի , ամեն հասակի մի և նոյն կրթութիւնը
 չյարմարիր . ամեն հասակ իրեն յատկացետլ կրթու-
 թիւնն պէտք է ունենայ , նոյնպէս կինն ու մարդն .
 մի և նոյն հասակն մի և նոյն կազմուածքն , մի և
 նոյն առողջութիւնն ունեցող բայց զատ զատ ար-
 հեստի տէր եղող երկու անձանց մի և նոյն կրթու-
 թիւնը չյարմարիր . մեր յաջորդ լեռներուն հետեւեալի հըր-
 օտրակելէ քաջառաջներնուս մէջ ընկերացող քուստ այս ման-
 րամասն օրէնքներն ինքնան զգուշել : Ուստի ըստիշէք
 միայն կարող են որոշել այս ամենադժուար կէտը ,
 այսինքն ամեն կազմուածքի համեմատ և օգտակար
 ըլլալիք մարմնամարդն որոշել և հրամայել . ինչպէս
 նեղ և տկար կուրծք ունեցողներուն յարմար կրնայ
 ըլլել արախաղու լեռնը և մաշկըն . վասնզի վերի ան-
 դամներն , այսինքն ձեռքն կուրծքին երկու քովերն
 հաստատուած ըլլալով և այս կրթութեամբ անհամար
 շարժումներ ընելով , կուրծքն կրայնցնեն և հետեւա-
 բար այս գործողութեամբ թոքերն (աք ծիյէր) սովոր-
 ականէն աւելի աշխատելով արիւնն աւելի շատ և
 շատ կմաքրուի , որ մարդուս կազմուածքին աճման ա-
 ռաջին պայմանն է . սիրելի Նիթերցողք այս կէտե-
 լուն վրայ ընդարձակ տեղեկութիւններ կրնան առնել
 հանդիսիս Գ . շրջանի զանազան թիւերն աչքէ անցը-
 նելով :

Յիրաւի եթէ ըսածնիս միայն արտաքին երեւոյթով և առերես առնուի շատ բան հասկցուիր , բայց իբրև բժիշկ կ'իտարտեմ կրտէ՞՞ . (Թուովնէլ , որ այս դուրսեամբ մինչև անգամ եթէ թոքախտ ըսուած այն սարսափելի և ընտանիքներ կործանող հիւանդութիւնը բոլորովին չանցնի , հաւանական է , ինչպէս անհամար փորձերն կ'հաստատեն թէ ապրելու սահմանն խիստ կերկարի :

Վոյնպէս մէջքերնին թուլ եղողներուն լողալն խիստ օգտակար է . նիհար բազկաց լաւ է մագլցելն , կտրել , փորել և այլն :

Կուլէն , դարուս երևելի բժիշկ և բնագէտը նորաձեւութեան վրայ (մօտա) ճառած ատեն գեղեցիկ սեռին (կին) կազմուածքի տկարութիւնն գիտելով և անոնց այս թշուառ վիճակին վրայ ցաւելով հետեւեալ խորհուրդն կուտայ :

“ Ղուբ , ով կանայք , որ մարմիններնուդ գեղեցկութեան համար ամեն բան կ'զոհէք և չէք դադրիր զարմանալէ Վպողոնի և ասոր նման գեղեցիկ մարմնոց գեղեցկութեան վրայ , գիտցէք որ միայն առողջաբանութեան հետեւելով , այն գիտութեան կրտեմ , որոյ վրայ հիմնեալ է ամեն տեսակ հիւանդութեանց բժշկութիւնը , կրնաք ձեր նպատակին հասնիլ , այն նպատակնուդ , զոր բոլոր մարդիկ կը պաշտեն , այն երիւային պարբէն , գեղեցկութիւնը : Այս կարևոր գիտութեամբ պիտի սովորեք կարելի եղածին չափ քիչ կարօտիլ բժշկաց խնամոյն , զի նա կ'սովորեցնէ ձեզ կերակուրներն և ասոնց պատրաստելու եղանակներն ” : Առողջարար , դիւրամարս և սննդարար կերակուր մը պատրաստելու եղանակէն բոլորովին վատաւողջ և դժուարամարս յատկութիւն մը կրնայ վատկուիլ ” , նոյնպէս խմելիքներն , բնակութեան

տեղիքն , հանդերձներն : Ի՞նչ են այն ձեր քոտե-
նիքն , * անոնցմով է՞ որ դուք ձեր մարմնոյն այն ասե-
ցեղեցիէ՛ մասն աճման արգելք կըլլաք ” : Արհեստք ,
սովորութիւնք , ապրելու եղանակն , ունակութիւնք ,
ընդհանուր և մասնաւոր դաստիարակութիւններն ,
վերջապէս այն գիտութեամբ կսովորիք ինքզինքնիդ
խնամել , մինչև անգամ թեթեւ հիւանդութեանց մէջ ,
զի ինչպէս կըսէ առածը , « Վո՛ր քեզիմքսոյ յայնքն
քեզիմքսոյ » , Եւսո՛ւր Կոյր » :

Աւ ահա առողջարանութեան բոլոր այս օգտա-
կար մասերն սովորեցն յետոյ , եթէ մարմնամարդի
մէջ պարունակեալ զանազան կրթութիւնները ամե-
նայն խոհեմութեամբ ըստ պատշաճի և պարագային
ի գործ դնէք , գիտցէք որ այն ձեր գեղանի՛ բայց
տկար , նիհար և բարակ բազուկներն կըզրանան և հե-
տեւորար կստանաք բոլոր այն գեղեցիկ ձևերը , որոնք
նախնի դարուց մէջ իբրև աստուածներ կպաշտուէին :

Յիրաւի չկայ առողջութեան այն աստիճան օգ-
տակար բան , քան թէ մարմնոյն զանազան կրթ-
ութիւնները , զորս կսովորեցնէ մարմնամարդութիւնը ,
Վախնիք այս կրթութիւնը Վզգային դաստիարակու-
թեան սկզբունք համարածէին և այս պատճառաւ թէ
աղջիկներն և թէ մանկերն դեռ իրենց մատղաշ հա-
սակէն սովորել կպարտաւորէին :

Աթէ մարդիկ կրիափաքին որ նախախնամու-
թեան այն երկու մեծ պարգևներուն արժանի ըլլան ,
այսինքն ոչոյ խաղաղութեան ու մարմնոյ առողջութեան՝
պարտաւորեալ են նոյն համեմատութեամբ մարմնա-

* Քօստէի վրայ մասնաւորաբար խօսելու ա-
տենիս ընթերցողք պիտի հասկնան թէ ի՞նչ վնա-
սակար սովորութիւն է :

կան կրթութիւններ ընել : Այսպէս առողջարանութեան այս մասը մարդու մարմնոյն ամեն կերպով օգտակար է , այսինքն թէ բարոյապէս և թէ նիւթապէս , զի նա ոչ միայն մարմնոյն գեղեցկութիւն կուտայ և առողջութիւնը կպահէ , այլ նաև հոգւոյն գեղեցիկ որպիսութիւններն կկենդանացնէ , որոնցմէ ծընունդ կառնուն արտի անհրաժեշտութիւնն :

Առողջարանութեան այս մասին վրայ ընելիք ընդհանուր տեսութիւննիս կարելի եղածին չափ կատարեալ և օգտակար ընելու համար , մանաւանդ որ մեր սիրելի Ազգայինք այս տեսակ յօդուածներ խիստ քիչ անգամ կարդալնուն չըսեմ բոլորովին կարգացած չըլլալնուն քաջ տեղեակ ըլլալով , և այս մեր յօդուածը իբրև կատարեալ դաս մի ընելու համար , յարմար կգտրիմ նաև դարուս ամենէն երեւելի բըժիշկ և առողջաբան՝ Վարիդի բաղմարուեստեան գրաւորոցի դասատուներէն մէկուն խօսած մէկ ամենապատուական ճառին համառօտութիւնն հոս դնել , զոր մտիկ ընելու և նշանակելու պատիւն ունեցայ Մայիս ամսոյ 26 ին ի Փարիզ :

Մարդու առողջութիւնը , որ խիստ թանկագին է , անվտանգ պահելու համար պէտք եղածն խօսելէն յետոյ , խօսքը այս կէտին վրայ կգարձնէ և ահա այսպէս կսկսի :

« Կրթութեան վրայ խօսելու ատենս , կարելի է որ ձենէ շատերուն կարգէ գուրս բան մը երեւնայ , մանաւանդ անոնց որք առաւօտէ մինչև երեկոյ կաշխատին . բայց և այնպէս կյուսամ թէ նորա ևս բաւական օգուտ պիտի քաղեն :

Ինչպէս յայտնի է մարդս միայն տնկոց նման ծնունդ առած տեղն ապրելու և մեռնելու համար է

ստեղծուած , զի նա ըստ իւր կամաց քալելու , վաղելու , ցատկելու համար յատուկ անդամներ ունի : Ինչպէս բնաղնութիւնը կսովորեցնէ որ ոսկորները գոցող միտերը շարժման ներգործական մասն կկազմեն և մեր կամացն համեմատ պզտիկնալու և մեծնալու յատկութիւնն ունին , որոնցմով է որք և ձեռք տարբեր դիրքեր և կարելի եղած շարժումներն կընեն . ասանկով միտերուն շուրջը պատող երակներուն և շնչերակներուն մէջ գտնուած արիւննալ աւելի շուտ շրջան ընելով և հետեաբար այն մասանց պէտք եղած սնունդն առնելով կաճի և մարմնոյն տաքութեան աստիճանը կը բարձրացնէ :

Եւ յայտն ահա միտերուն պզտիկնալը երեք գլուխաւոր երեւոյթներու առիթ կուտայ՝

Ե . Ըրեան շրջանի արագութեան ,

Բ . Միտերուն մեծնալուն կամ աճմանը ,

Գ . Մարմնոյն տաքութեանը , ուսկից կհասկցուի որ կրթութեան պակասութիւնն ալ այս երեք գլուխաւոր կէտերուն հակառակ կերպով կ՛լնասէ :

Ընոնք , որոնք իրենց գործոյն պատճառաւ երկար ժամանակ մի և նոյն դիրքն կպահեն , կամ թէ բոլորովին անշարժութեան մէջ կմնան , ինչպէս են դերձակներն , կոշկակարներն և ասոնց նման արուեստաւորներն * որոնց արիւնը պէտք եղածէն պակաս շրջան ընելով հետեաբար ոչ այնչափ կաճին և ոչ իրենց մարմնոյն պէտք եղած տաքութեան ծնունդ կուտան :

* Ղաթիս հեղինակին խօսքերէն կհասկցուի թէ Փարիզի բազմարուեստեան դպրոցի աշակերտներն , Փարիզի և անոր արուարձաններուն մէջ գտնուող գործաւորաց համար հիմնարկուած է , այս դպրոցիս մէջ ոչ միայն առողջաբանական դասախօսութիւններ կլսեն , այլ ինչպէս դպրոցիս անունէն ալ կհասկցուի ամեն տեսակ

Արդէն ամեն մարդ կրնայ գիտնալ որ օգը իր տաքութիւնն արեգակին ճառագայթներէն կառնու-
 ւայց մարդս ինքնին իւր բնական տաքութիւնն ունի ,
 որ կշատնայ , կնորոգի անդադար և շարունակ շարժ-
 մամբ . և երբ այս շարժումը մեծ և զօրաւոր է , երբ
 ընդհանուր է , սրտին զարկին թիւը կշատնայ , շնչա-
 ռութիւնը կարագի և օդն ալ արեան դէմ դալով
 թոքերուն մէջ ուրիշ տաքութեան մը ծնունդ կուտայ ,

գիտութիւններ ամենապարզ ոճով և ուսմական դը-
 րութեամբ կդասախօսուին , ինչպէս բնական գիտու-
 թիւն , քիմիաբանութիւն , բնական պատմութիւն , կեն-
 դանաբանութիւն , տնկաբանութիւն և այլն . մէկ խօս-
 քով բոլոր այն գիտութեանց սկզբնական տարերքն ,
 որոնք մարդս կլուսաւորեն . անոնցմով մարդիկ կը սով-
 րին թէ ի՞նչ են , ո՞ւր են , ի՞նչ կընեն . անոնցմով կը
 սովորին թէ ի՞նչ են մարդուս պարտաւորութիւններն ,
 այսինքն առ Աստուած , առ ընկերն և առ անձն :
 Ա՛հ , լուսաւորութիւն , տգիտութեան խաւարն ո՞չն-
 չացնող ահարկու մեքենայ երբ պիտի գաս իմ սիրելի
 Ազգիս և Ազգայնոց նախ սիրտերը աղնուացնելու ,
 յետոյ միտքերն լուսաւորելու . բաւական թող ըլլան
 մեր Ազգին այսքան տարուան քաջած տառապանք-
 ներն . բաւական թող ըլլան մեր այն խեղճ պան-
 դուխտ եղբարց՝ մարդկութեան մարմինը մաշեցնող
 անտանելի աշխատութիւններն . բաւական թող ըլլան
 անոնց թափած արցունքներն , ոչ թէ միայն անոնց
 այլ և անոնց խեղճ ամուսիններուն , անմեղ զաւակաց ,
 բարեկամաց , ծանօթից , քերց և եղբարց :

Բաւական թող ըլլան Ազգայինք , այնքան գըժ-
 տութիւնք , վէճք և յարձակումներ . արդեօք ի՞նչ է
 բոլոր ասոնց պատճառը , եթէ ոչ յառաջագիմու-
 թեան սոսկալի և կործանիչ թշնամին՝ անիծեալ տը-
 գիտութիւնը : Ազգայինք , ոչ սահմանադրութիւնն է ,
 և թէ կուզես՝ ոչ ազգային կանոնադրութիւնն է բո-
 լոր ասոնց դէմն առնող , Արուստղիմայ ինդիւր մը

որով տաքութիւնը սրտէն ուժով և ամուր դուրս ելլելով մարմնոյն ամեն կողմը կեանք և գոյութիւն կտանի և հետեւաբար ցուրտի դէմ դնելու համար պէտք եղած զօրութիւնը մարմնոյն կուտայ :

Արդուս անդամները նա մանաւանդ շարժման յատկացեալները այնպիսի կատարելութեամբ յօրինուած են , որ եթէ մարմնոյն բնական շարժմանցն միայն ծառայեն , այն ժամանակ կրթութեան վերաբերեալ այս դասը բոլորովին աւելորդ պիտի ըլլար շարժմանց

ազգային կանոնադրութիւն մը ոտքի տակ առնելու պատճառ կուտայ , իսկ ազգային ընդհանուր տգիտութիւնը բոլոր Ղզգն կփճացնէ . ի՞նչ կընէք դուք կկաղմէք մե՛ծ մե՛ծ անուաներով ընկերութիւններ , բաժանորդական , բարեգործական . բոլոր Հայաստանը տակնուվրայ կընէք տասն քսան աշակերտէ բաղկացեալ երկրագործական դպրոց մը հաստատելու յոյսով . տարի մը շարունակ նիստեր , տուներու մէջ մասնաւոր ժողովակներ , ամենուդ բերնէն կրակ կթափի . միայն ձեր խօսքին , ատենաբանութեան և գրութեանց կհաւնիք և կուղէք որ բոլոր ազգն ալ զձեզ պաշտէ . ոչ մէկ լրագրի մը կհաւնիք , և ոչ մէկ բարի խորհուրդ մը կուտաք , և կհարցնեմ ձեզ ազգիս կարծեցեալ և միայն անձին օգուտ ընող մատենադիրներ , հեղինակներ , թարգմանիչներ , ի՞նչու դուք բոլոր ձեր խմատուն ընկերներովն ժողովակ մը կազմելով բոլոր աշխարհիս մէջ փառաւորուելու արժանի լրագիր կամ հանդէս մը չէք խմբագրեր . դուք չէք Ղզգին մեծ ծառայութիւն մը ընող լրագրի մը խափանուելուն պատճառը , նախ ձեզ գործիք ըրիք , ամեն ուղածնիդ գրել տուիք և վտանգի ժամանակ հեռու փախաք . անձնական շահերնուդ համար ազգի մը , անոր ապագայ սերունդին շահը ոտքի տակ առնելու համար ցիր ու ցան եղաք զանազան տեղեր տղայ երիտասարդութիւնը ոտք հանեցիք , նախ դուք

օգուտը, պիտանաւորութիւնը և հետեալաբար անշարժութեանց վտանգը յայտնելու համար :

Կտեսնէ՞ք կաթ ուտող տղան մօրը ծնկան վրայ փռուած՝ ինչպէս ոտքերն, ձեռուններն և բոլոր մարմինը կշարժէ մանաւանդ օրօրոցէն դուրս ելածին պէս :

Եւս հասակի տէր մանուկին ըրած շարժումներէն կհասկցուի, որ շարժիչ մարդուս բնական է, ուստի պէտք չէ զանի արգելուլ, գիտնալով թէ նա զմարմինն աճեցնող է :

Նշմարեցէք նոյնպէս այն մարդիկը, որոնք ուսերնուն վրայ ծանր բեռներ կտանին. լաւ դիտեցէք զանոնք երբոր կքալեն. ի՞նչ ուժով թւեր ունին. և մէկ խօսքով ինչպէս մարմնոյն բոլոր միւսերը իրենց կատարեալ վիճակն ստացած են, զի ամեն օր կըրթութեան մէջ, ամեն օր անդադար շարժման մէջ կը գտնուին : Իւրենակիրի մը քով մի և նոյն հասակը

սկսեցիք զանազան յայտարարութիւններ հրատարակելու, յետոյ հետզհետէ ելածներն պախարակեցիք :

Հայաստանի խեղճ ազգայինք հեռուէն կդիտեն կհամբերեն, թէ արդեօք ի՞նչ պիտի ընեն ազգային փիլիսոփայները. խեղճ ազգայինք, մի սպասէք անոնց, անոնք շատոնց ծակէ ծակ պահուեցան կամ իրենց որդիարուիներ հասնալով, և կամ բրաքնին կամ նպարաւնին քոտաւելալով : Պատմութիւնը ապագայ սերնդին համար այսպէս պիտի նշանակէ, և այս երկու կարծիքէն զատ ուրիշ բան չկրնար ըլլալ. բայց իմ կարծիքս աւելի առաջինին մօտ է. փորձառու չէին և հետեալաբար տկար. լուսաւորեալ կոչուած դասէն միայն մէկն կրնայ պարծենալ, որ ամեն անգամ, ամեն ընդհանուր ժողովներու մէջ կըսէր. բայց մտիկ ընողն ո՛վ էր հիմակու հիմայ այսքան թող բաւական ըլլայ

Վախտորի նոյն տարի որ քոտաւելալէ կտանի :

ունեցող ուրիշ մէկ անձ մը դիր , որ առաջինն նման
ոչ երբեք կրթութիւն կրնէ , այլ բոլոր օրէիւր սե-
նեակին մէջ գրելով ժամանակը կանցընէ . բաղդատէ
այս երկու մարդիկը և շուտով այս երկուքին մէջ ե-
ղած մեծ տարբերութիւնը պիտի գտնես . մէկն ունի մեծ
ու հսկայ միսեր . իսկ միւսն նիհար և գունաթափ ,
որով և ինքնին պիտի ըսես թէ մէկին մարմնամարդ ,
և միւսին համբիստ պէտք է , զի Մողղաբանութիւնը
այս պատուական դիտութիւնը կսովորեցնէ մեզ թէ չա-
փէ դուրս յոգնելն ալ մարմնոյն վնասակար է :

Հատ անգամ լարախաղացութեան տեսարաննե-
րու մէջ այնպիսիներ կան , որոնք իրենց կոնակին
և թւերուն վրայ ծանր մարմիններ տանելու սովո-
րած են . այս ալ նոյնպէս կապացուցանէ միսերուն
չափազանց դժուր : Սակայն երբեմն չափէ դուրս կըր-
թութեանց մէջ զանազան վտանգներ ալ ծնունդ կառ-
նուն . ինչպէս՝ արեան զանազան հոսումներ , սրտի
ճայթումն , ոսկրներու կոտրտիլ , եւայլն . ուստի պէտք
է որ կրթութիւնը հասակի , ժամանակի և ուժի հա-
մեմատութեամբ ըլլայ , և հետեաբար պէտք է զգոյշ
կենալ այն ամեն տեսակ գրաւներէն , որոնցմով
խիստ շատ անգամ մինչև մահու զոհեր կըլլան :

(Բարոնակէ)

Բ Ե Ն Ե Ս Ի Ր Ե Կ Ե Ն

Յարգոյ Պ . Ս . Թղեանի հետեւեալ յօդուածը յառաջարկութենէ քանի մի բաժանորդաց կհրատարակեմք՝ ի հարկին պատասխանատուութիւնը Թողլով յօդուածոյն Հեղինակին ի լոյս ընթերցողաց :

Ս Ե Ն Դ Ո Ւ Խ Տ

Ողբերգութիւն Պ . Թ . Թերզեանի :

Ընցեալ շաբաթ Մասիս լրագրին մէջ բանաստեղծութեան վրայ յօդուած մը տեսնելով Պ . Պառնասեանի կողմանէ խնդութեամբ փութացայ զայն ընթերնուլ , և մանաւանդ սոյն յօդուածին մէջ Սանդուխտ ողբերգութիւնն ալ յիշուած ըլլալուն՝ սրտաթուռ կաճապարէի ընթերցմունքս՝ անոր արժանայարգ գովեստները կարդալու . կը կարծէի թէ այն անմահական դործը երկու անգամ տեսարանի վրայ նահատակուելէն հազար անգամ տգէտներէ հալածուելէն և բիւր անգամ իմաստակներէ դատուելէն ետե՛հ հուսկ յետոյ պիտի պսակուի Պ . Պառնասեանին գրիչէն : Եւս յոյսը այս ուրախութիւնը որ մեղմ ճառագայթի մը նման թափանցեց սրտիս խորը քիչ ափենէն անհետանալով՝ խաւարի ու տխրութեան մէջ Թողուց զայն : Ի՞նչպէս կարելի է որ ազգային հեղինակութիւն մը իտալացի և գաղղիացի երեւելի դրագէտներէ կարդացուելէն և անոնց գովեստներովը պսակուելէն ետե՛ կը ներկայանայ իր ազգին առջև , և փոխանակ անոր պարծանք շնչելու՝ նախանձ կ'ազդէ , և փոխանակ անկէ խրախոյս գտնելու՝ հալածանք ու նախատինք կընդունի : Եւլ ինչպէս որ ազամանդ մը

տղմի մէջ նետուելով՝ իր յարգը երբէք չկորսնցնէր ,
այնպէս ալ Սանդուխտ զղբերգութիւնն երբէք իր ար-
ժէքը պիտի չկորսնցնէ : Իր հալածիչները , նախան-
ձորդները , թշնամիները պիտի ծաղըէ և պիտի արհա-
մարհէ զանոնք :

Վալով վերստին Պ . Պառնասեանին , մեծամեծ
հակասութիւններ կան իր յօդուածին մէջ . ինքը բա-
նաստելովութեան ոգւոյն վրայ ճառելէն ետեւ ձեռ-
նարկու կըլլայ ազգիս ներկայ բանաստեղծները յան-
դիման դնել ընթերցողաց , սկսելով ամենէն երեւե-
լիէն (ըստ իւր կարծեաց) : Սկսելով թէ ներկայ
ազգային քերթողաց մէջէն ամենէն հանճարաւորը
Խորէն վարդապետն է , բնականապէս իրմէ ետքը
յիշուածը անկէ փոքր ինչ նուազ հանճարեղ պիտի
ըլլայ , արդ եթէ առաջինին 10 գովեստ տրուեցաւ ,
երկրորդին գոնէ ութ պիտի տրուէր . իսկ եթէ երկ-
րորդը այն ութ գովեստին արժանի չէ , ապա ուրեմն
ամենևին պէտք չէր յիշուիլ Խորէն Վարդապետէն
ետեւ : Եսկէ երկու հետեանք յառաջ կուգայ , նախ
կամ այն է որ Պ . Պառնասեանը դարբութեան տեղ-
եակ չէ (Խորէն Վարդապետը նախամեծար առնելով
Պ . Թերզեանին) , կամ թէ ոչ կողմնակցութիւն
ունի :

Վարձեալ ուրիշ հակասութիւն մ'ալ , սոյն
յօդուածին մէջ՝ կամ Սանդուխտին զղբերգութիւնը
գովելու համար յիշած է կամ պարսաւելու : Եթէ
գովելու համար է այն քանի մը գրիչէ թափթիած
հարեանցի խօսքերը փոխանակ գովեստ մը ապա-
ամենածանր նախատինք մը են այնպիսի դեղեցիկ
գործի մը . իսկ եթէ պարսաւելու համար յիշած է
(ինչպէս կընեն երեւելի գրապէտք աղէկ գործ մը գէ-
շի մը քով դնելով , որպէս զի երկուքին մէջ զա-

նազանութիւնը՝ բացայայտ տեսնուի) այն ժամանակ
հաստատուն փաստերով կրնար զայն պարտաւել . այլ
եթէ այն փաստերը չունի՝ ուրեմն ի՞նչու չերթար՝ իր
նպատակին հասնելու համար՝ ներկայ ժամանակուանս
մէջ խուռն բազմութեան անպիտան ցուրտ՝ գրուած-
ներուն որոնք ճշմարտապէս նախատինք են այ
գրականութեան :

Պ . Պառնասեանը եթէ հարեանցի մը կարգա-
լով սոյն ողբերգութիւնը անոր բարձր բարձր իմաստ
ներուն՝ գեղեցիկ բանաստեղծութեանը խորունկ փի-
լիսոփայութեանը միտքը թափանցուցած չէ , ես իրեն
բարեկամաբար խրատ կուտամ՝ որ կրկին անգամ ուշի
ուշով՝ կարգայ զայն և տեսնայ թէ որքան անհեթեթ
են իր այս խոհհրգածութիւնները որոնց վրայ չի
կրցայ արդարացի ծիծաղս բռնել . “ բաղձալի էր որ
ողբերգութեան մեծ կէտը , երեակայութիւնը , աւելի
եռանդուն ըլլար ” : Գուցէ Պ . Պառնասեանը Սան-
դուխտ ողբերգութեանէն ժամանակակից թատրերգու-
թիւն մը կսպասէր , մէջէ մէջ էնգրիկներ , և երեա-
կայութիւն ըսելով՝ այն կիմանայ : Պ (Թովմասին ող-
բերգութիւնը հեռու է բոլորովին այն արուեստա-
կութիւններէ որոնք տաղանդի ծնունդ են և ոչ հան-
ճարի . իր ողբերգութեանը յատակագիծը պարզ է ,
քանզի նիւթը կը պահանջէր որ այնպէս ըլլայ . գե-
ղեցկութիւնը՝ ոչ եթէ կարգէ՝ դուրս տեսարաններու՝
այլ իմաստից՝ դրից և զգացմանց զօրաւորութեան վրայ .
միթէ՞ այն նորանոր իմաստները զոր գործածած է Պ .
Թերզեան իր ողբերգութեանը մէջ՝ երեակայութեան
ծնունդ չեն : Եւ գրուածքը կը նմանի աւազանի մը
արծաթափայլ ջրին որուն տեսքը զմայլումն կը շնչէ ,
և սակայն այնքան խորունկ է՝ որուն յատակը չի տես-
նուիր . կնմանի ներդաշնակ սրինգի քաղցր դեղգե-

ղին որ հասկըցողի մը համար մեծ զմայմունք ունի ,
 և բիրտ մը յօրանչել կուտայ : Եթէ իմաստից երևա-
 կայութիւն փնտռելու ելանք՝ թերևս չկայ ողբեր-
 գութիւն մը որ անոր չափ ներանոր իմաստներ բո-
 վանդակէ : Թադէոս առաքելոյն խօսքերուն մէջ կը
 նշմարես Մատուածային ազդու վսեմ ոգի մը իբր թէ
 հեղինակը մարգարէներու պէս երկնքէն ազդուած
 ըլլար այն տողերը գրած ժամանակը : Մինչդեռ Սա-
 նատրուկ կսկսի խօսիլ՝ մարդ առաքէն ինքզինքը կը
 գտնայ այն արեւելեան գոռոյ թագաւորներէն մէ-
 կուն առջև որոնց կամքը վճիռ մըն էր , հրամանները
 պատգամ , որոնք իրենց յատուկ զօրութեան և սու-
 րերնուն առաւինած՝ կարհամարհէին երկնից շանթերը
 և Մատուած մը իրենց դէմ պատերազմի կը հրաւի-
 րէին , ինչպէս Սանատրուկ այս խօսքերուս մէջ .
 “ Բայց ես , ո՛հ , ես այն Մատուծոյն հետ պիտի պատե-
 րազմիմ . . . երկուքներնէս մէկը պիտի յաղթէ . . .
 և եթէ պիտի յաղթուի Սանատրուկ , Մատուած մը
 միայն թող յաղթած ըլլայ իրեն ” : Եհաւասիկ վսեմի
 օրինակ մը որուն նմանները խիստ յաճախ են Սան-
 դրիստոյ մէջ , զոր եթէ Պ . Պառնասեանը կրկին ան-
 գամ մ’ալ կարդալու ըլլայ՝ ինքն ալ կրնայ վկայել :

Պ . Պառնասեանը նաև կը փափաքի որ Սան-
 դուիստ ողբերգութիւնը “ աւելի վարանման մէջ թո-
 ղուր զմեղ ” : Ղարձեալ անհետկա խօսք : Եթէ սոյն
 գրուածը կարդայ այնպիսի մը որ բնաւ Սանդուխտ
 անունը անգիտանայ և չգիտնայ թէ ողբերգութիւն
 մ’է , կը հարցնեմ թէ նոյն անձը արդեօք վարան-
 ման մէջ չէր մնար , արդեօք մինչև ցլերջը հետա-
 քըքրութեամբ շտապաւ չէր կարդար տեսնելու թէ
 ինչպէս պիտի աւարտի : Ենչուշտ : Բայց Պ . Պառ-
 նասեանը Սանդուխտին պատմութիւնը գիտնալով կը
 կարծէ թէ վարանման մէջ չձգէր :

Եթէ Պ . Պառնասեանը կը բաղձայ որ քիչ մը
 շուրջի սիրտը երկիւղով և սարսափաւ լեցուի , բա-
 նայ Սանդուխտը երես 13 և վերջին տողը կարդայ .
 “ Պատրաստ լեր ուրեմն ” : Երբ հայր մը սպառնա-
 լով բոցացայտ աչքը կարտասանէ այդ խօսքերը ու կը
 մեկնի , միթէ դող մը սարսափ մը չի՞ սպրդիր իս-
 կոյն սրտիդ մէջ թէ ինչ պիտի ընէ , թէ ինչ պիտի
 ըլլայ այն տարաբաղդ կոյսը անողոքելի հօր մը և
 կամակոր արքայի մը անգթութեանը մասնուած :
 Միթէ երես 18 Տեսարան երրորդին մէջ՝ երբ Սան-
 դուխտ հերարձակ ներս կը վազէ ճողովաբաժ մոլեկան
 ամբոխի մը կատաղութենէն որ զինքը խոշտանգել
 կուզէր և այդ սրտաճմլիկ խօսքերը կարտասանէ , ըսէ ,
 միթէ սարսափ մը չե՞ս զգար : Միթէ ահարկու չե՞ն
 երես 22 , Տեսարան Ը ին Սանտրկոյ խօսքերը :
 Միթէ ահաբեկ չե՞ս մնար երբ ժողովուրդը խուռն
 բազմութեամբ արքունեաց սրահները կողողէ և “ ար-
 դարութիւն , վրէժ , արիւն ” կազաղակէ : Միթէ
 չե՞ս զարհուրիր երբ քրմապետը կը հրամայէ Սանա-
 տրկոյ որ աղջիկը խողխողէ , և հայրը “ իմ աղջիկս ”
 աղաղակած ժամանակը անդիէն քրմապետը պաղ աւ-
 րեամբ “ քու Լստուածներդ ” կարճագանգէ : Լստ-
 պէս հետզհետէ : Լսլ եթէ անոնցմով ալ գոհ
 չըլլար Պ . Պառնասեանը , ըսել է որ սարսափ մը
 զգալու համար արիւնհեղութիւններ , ոճիրներ , մար-
 դասպանութիւններ կը փափաքի տեսնալ , կամ պաւ-
 տերազմներ , հրդեհներ , կայծակներ , եւայլն . բայց
 դժբաղդաբար քնարերգակ ողբերգութեան մը մէջ
 անոնք տեղի չկարենալնուն բռնել՝ Պ . Թերզեանը
 աղնուաբար ներումն կը խնդրէ Պ . Պառնասեանէն՝
 զինքը այս կէտիս մէջ անձեռնհաս ըլլալուն գոհ
 ընել , և կիսոստանայ իրեն թատրերգութիւն մը գրել

որուն մէջ հարիւր հրացան , և քսան թնդանօթ նետ-
ուի , որպէս զի իր սրտին սարսափ մը կարենայ ազդել :

Վանք հիմայ Պ . Պառնասեանին այս ըրած
խորհրդածութեանը . “ սիրոյն բոցը քիչ մը աւելի
ջերմ , ըլլար ” : Ար զարմանամ . թէ ինչպէս այս
խօսքը կարող եղած ըլլայ զրուցելու՝ մինչդեռ Սան-
դղիսոյ ամեն արտասանած խօսքը սէր է . սէր առ
Լստուած , սէր առ հայրն , սէր առ սիրահարը : Լս
Լստուած ունեցած սէրը անհուն է և անսահման ,
քանզի անոր յօժար իր արիւնը կը նուիրէ : Լս հայ-
րն ունեցած սէրն ալ անհուն է , քանզի եթէ այն
հայրը այնպիսի պարագայի մը մէջ իյնար , ուսկից ան .
պատճառ իր աղջկանը մահը կարենար զինքը ազատել .
Սանդուխտ Խիփիկիէի պէս սիրով պարանոցը կեր-
կընցներ հօրը դաշոյնին . Սանատուկ անդթաբար ըս-
պաննել կուտայ Սանդուխտը , և այն աղջիկը յետին
շունչը այս խօսքերով կուտայ “ Հայր , կը ներեմ
քեզի , ” : Լսդ կը հարցընեմ , միթէ դիւցաղնական
չէ՞ աս սէրը , և կրնա՞ր աւելի ջերմ ըլլար : Իսկ Լս-
ուանդայ համար ունեցած սէրը մաքուր է և երկնային ,
ինչպէս իր սիրտը և դժացմունքներն . նման անբիծ
տառակի մը որ կսիրէ դէպ ի երկինք բարձրանալ և
չերթար տղմբու մէջ թաթխուի . Սանդիստոյ սէրը
սէր է իր անարատ նշանակութեանը մէջ , և ոչ թէ
ցանկութիւն . Բնէ սքանչելի դրիչ մըն է այն ու-
րեմն որ ձեռնարկու ըլլալով սրբուհի մը սիրուհի
ընել թատրոնի վրայ , բիծ մը չգերէր անոր վրայ .
եթէ Սանդիստոյ ըրած սիրահարութիւնը այնպէս
ըլլար՝ ինչպէս որ կը փափաքի Պ . Պառնասեանը ,
անտուն Սանդիստութենէն կելար և կըլլար Շամի-
րամ մը , Լիէապատրա մը , Ռէտր մը : Սիմէ երգ
Սանդուխտ (երես 20 , Տետրան Լսին մէջ) կը

զըռցէ Երուանդայ « գիացիր որ Սանդխտայ բնութիւն
մանկութեան երազներն ու իշխը գունես, և հիմայ
ու եթէ զքեզ նուազ կը սիրէ այլ իր Եստուածը
քեզմէ աւելի. » այս խօսքերը իր սիրոյն ջերմութիւնը
չէ՞ն յայտնէր. և ի՞նչ, միթէ կրնար սիրա-
հարը Եստուծոմէն վեր սիրել : Թող Պ. Պառնասե-
եանը կարգայ (երես 21, 35, 43) Սանդխտայ սի-
րահարութիւնը Երուանդայ հետ, և ըսէ ինծի թէ
միթէ անկէ՞ վտեմ, անկէ՞ դիւցազնական, անկէ՞ ջերմ
սէր կրնայ երեւայուել : Կը զարմանամ թէ Պ.
Պառնասեանը իոխանակ հիանալու, սքանչանա-
լու Սանդխտայ սիրոյն վրայ, ի՞նչպէս կրցեր է ըսել
թէ « աւելի ջերմ ըլլար » : Կերեայ թէ ըսածը ինքն ալ
աղէկ չէ ըմբռնած, և կը յուսամ որ ասկէ ետեւ սը-
խալմունքը ճանշնալով չեղար այնպիսի վտեմ գրուած
մը իր տկար գրչին դատաստանին տակ ձգէր որ զինքը
ծաղոցելի ընելէն դատ ուրիշ օգուտ մը չունի իրեն :

Կը ցաւիմ նաեւ որ « պարերուն ոտանաւորը
ծանր և յամրաթաւ ալ եկած ըլլայ Պ. Պառնասեա-
նին նուրբ ականջին. անշուշտ սոյն խորհրդածութիւնը
ընելուն պատճառը այն ոտանաւորներուն մէջ յանդ-
կամ դաղղիական միակերպութիւն չգտնելն է : Իսկ
ըսելը թէ « Թերզեանը Ուասինին հետեւիլ ուղած
ըլլայ » այնպիսի առջի ըսածին հետ հակասական
խօսք մըն է որուն անկարելի է չծիծաղել : Քանզի
բոլոր աշխարհ գիտէ թէ Ուասինը մասնաւորապէս
անուանի է իր անհուն ոտանաւորներովը, քանզի
այդ քերթողը կարգէ դուրս յարմարութիւն մը ունէր
ոտանաւոր գրելու, և անուանի է իր ներդաշնակ և
քաղցր լեզուովը որուն նման Գաղղիան իստ քիւ-
ունեցած է : Երբ եթէ Թերզեանը Ուասինին հե-
տեւեւ ուղած է (ինչպէս որ Պառնասեանը կրտէ)

ապա ուրեմն իր ոտանաւորներն ալ սահուն և անոյշ
են . այս այնպիսի տրամաբանութիւն մըն է որուն ամե-
նատգէտ մէկն ալ կրնայ խելամուտ ըլլալ , և կը զար-
մանամ թէ Պ . Պառնասեանը ինչպէս չէ կրցած խե-
լամուտ ըլլալ :

Եյս յօդուածս՝ ոչ Պ . Պառնասեանին հետ
թշնամութիւն մը ունենալու համար է և ոչ Պ .
Թերզեանին հետ ոչնեցած բարեկամութեան , այլ
ճշմարտութիւնը սիրելու և զայն բացայայտ աղբայնոց
առջև գնելու փափաքովս գրեցի : Ենոնք որ եռանդ
մը ունին հայ գրականութեան յառաջագիմութեանը
և մշակութեանը գիտնան հանձարաւոր հեղինակի մը
յարգը ճանչնալ և պարծենալ անով , ինչպէս որ օտար-
ազգէք կը պարծենան իրենց հեղինակներովը : Ենոնք
որ կը կարծեն թէ այս խօսքերս գրելուս մէջ կողմնակ-
ցութիւն մըն եմ ըրեր , կաղաչեմ՝ իրենց , թող ու-
շադրութեամբ կարդան Սանդուխտը , անոր ամեն մէկ
տողին վրայ խորհրդածեն . նային թէ ինչպէս կսկսի
և ինչպէս կը վերջանայ , և վերջը հարցնեն իրենց խրդ-
մըտանաց թէ ինչպէս գրուած մըն է անիկայ , անտուն
խղճմտանքին պատասխան պիտի տայ իրենց “ կա-
տարեալ ” :

Ս . Թղլեան

ԼՂԳԻԼՅԻՆ

— ԼՂԳԻՆ Սահմանադրութեան Գործադիր յանձնաժողովն՝ Մայրաքաղաքիս ամեն թաղերու Լստրողական ժողովոց գրեթէ միաձայն առաջարկութեանը վրայ՝ որոշեց նախ թաղական Խորհրդոց ընտրութիւնը կատարել տալ, որպէս զն ազգային տրոց հաւաքումն ապահովել և Երեսփոխանաց ընտրութիւնն ժամ յառաջ կատարուի :

Ես որոշումն անցեալ կիւրակէ օրէն ի վեր ի գործ դրուիլ սկսաւ ամենայն փութով . ուստի կյուսամբ թէ քիչ օրէն թաղական Խորհրդոց ընտրութիւններն լինելով Երեսփոխանաց ընտրութեան ձեռնարկութիւն կը լայ . Որոնցմէ ինչպէս յայտնի է իրաւամբ կյուսայ ամեն հայ ԼՂԳԻՆ ներկայ տարտամ և տխուր վիճակին շնութիւնն . . . :

— Քիչ օրէն մայրաքաղաքս կհասնի Խորմեան արժանապատիւ Տ . Մկրտիչ հայրենասէր վարդապետն , որ իւր վիճակէն ճամբայ ելած է բարեբաղդաբար առանց վտանգելու իրեն թշնամեաց զինական յարձակումն :

— Յունիս 16 կիւրակէ օրը ()գոստաւիաո Ինքնակալին երջանիկ - Գահակալութեան բերկրառիթ տարեդարձն ԼՂԳԻՆ կողմանէ շնորհաւորելու պատիւն ունեցան Լմենապատիւ Տեղապահ Արապան Հայրն , Լմենապատիւ Տ . Սարգիս Արապան Երբեպիսկոպոսն և Տ . Երեմիա վարդապետն : — Ա՛հ հափառ Ինքնակալն այս առթիւ ալ մեծ Եպարքոս բարձրապատիւ Ֆուատ Փաշայի միջոցաւ բարեհաճեցաւ յայտնել իւր բարձր կամքն ի մասին հայրական խնամատարութեանն , որ միօրինակ ունի իւր բոլոր հպատակ ազգաց վրայ , հետեւաբար ներկայ եղող կրճնական զլուխներն՝ Կորին Կ . Ա՛հ հափառութեան թանկագին կենաց համար ջերմ՝ բարեմաղթութիւններ ընելով մեկնեցան բերկրութեամբ սրտի :

Յունիս 16 կերակէ, որը Սամաթիոյ Ս. Սահակեան Սանուց Ընկերութեան խնճուղը տեղի ունեցաւ Թէսէի ՊԱՂ.ՉԷՍԻ ըսուած գեղեցիկ զբօսավայրին մէջ : — Հանդիսին օրինաւորութեան և բարեկարգութեան նմանը անսնուած չէ մինչև հիմա տեղի ունեցած ազգային հանդիսից մէջ . ուստի մեծ պատիւ կրերէ մեծարգոյ Սանուց, և առանձինն՝ հանդիսին Տնօրէն Ժողովոյ :

Եյս հանդէսը մեծ ապացոյց մ'է եթէ ժամանակէ մ'ի վեր Ընկերութեան մէջ ծագած դժտութիւնը անհետացեր, և հետեւաբար սէրն ու միութիւնը անդրէն թաղաւորեր է :

— Պ. Խմբագիր

Խնայէս յայանի է առջի ժամանակներ գրեթէ ընդհանուր սովորութիւն մը եղած էր քահանայից՝ պրտակի արարողութենէ անմիջապէս ետքը բաժակ մը գինի օրհնելով մատուակել հանդիսականաց և անոնցմէ դրամական հանգանակութիւն մ'ընել : Եյս սովորութիւնը տանուտեարց՝ դժգոհութեան և անպատուութեանը բաղմիցս պատճառ կրլար . ուստի Ժողովրդեան կողմանէ եղած ազդարարութեանց վրայ կը կարծէինք թէ բոլորովին վերացուած ըլլայ . բայց մեր կարծածին պէս չէ եղեր, որովհետեւ ասկէ շարաթ մ'առաջ բարեկամներուս մէկէն հարսանեաց հանդիսին հրաւիրուած ըլլալով, տեսայ որ այս սովորութիւնը այսինքն գինեոյ բաժակաւ դրամական հանգանակութիւնը դժբաղդաբար տեղի ունեցաւ տաներէցին կողմանէ : Եյս դէպքը իրաւացի ցասմամբ լեցուց բոլոր հանդիսականները որպէս և զիս, որով հարկ համարեցայ հանդիսիդ միջոցաւ հրատարակել խնդրել՝ ազգային Արծնական վարչութեան ուշադրութիւնը այս անտեղութեան վրայ հրաւիրել համարձակելով՝ :

Հաճեցէք, Պարոն Խմբագիր, տեղի շնորհել այս քանի մը տողերուս, որով մնամ եւայլն :

1863 Յունիս 23

* * *

Հիսկեալ ազդարար նամակն հրատարակուած է "Պամանակ" հայրենանուէր հանդիսի միջոցաւ :

Պ . Խմբագիր

Օգոստոսի 19 թուոյն միջոցաւ Պոլզորն-ճուխի քարոզիչ Սէթեան Արժանապատիւ Յովհաննէս վարդապետին նկատմամբ հրատարակուածները բոլորովին սխալ ըլլալուն , և ընդ հակառակը աւելի սիրալիր ընդունելութեամբ զգերապատիւ Վերսէս Ապիսկոպոսը պատուած ըլլալուն համար կ'իւրացնէմ վկայել , և խնդրել որ բարեհաճիք տոյն երկտող գիրս հրատարակել ձեր հանդիսին միջոցաւ :

ՍՏԵՓԱՆ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆԻՐ

ԼԵՍՏԱՐ . ԱՐԺՈՒԿ ՏԱՐՈՒՅ : — Ըստ անունով ընտիր թերթ մը սկսաւ հրատարակուիլ ընդ հովանաւորութեամբ մեծանուն Խորմեանի , որոյ թաղման անօթ անունը միայն բաւական է իմացնել յարգոյ Հասարակութեան թերթին պատուականութիւնն ու օգտակարութիւնը : — Կ'հրատարակուի ամիսն երկու անգամ՝ սկիզբն և կէսը : Տարեկան գինն է 24 ղրուշ . վեցամսեայն 12 ղրուշ . մէկ հատը՝ 40 փարա : — Տեսնենք ինչ ընդունելութիւն կ'գտնէ . . . :

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԳԱՐՏՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ : Սէկ պատմութիւն մըն է աւելի մեծ պատմութենէ համառօտուած , որ Եւրոպայի գաղտնի ընկերութիւններուն նըպատակին և անոր հասնելու համար բռնած միջոցներուն վրայ աղէկ և հետաքրքրական տեղեկութիւն մըն է : Համառօտողն է մեծարգոյ Պրոսպեր Յ . Պատուելի Տէրոյնեց , որ գրքին սկիզբը ընդարձակ ներածութիւն մըն ալ դրած է . ուր գրքին նպատակին վրայ տեղեկութիւններ կուտայ : Վին , թղթակազմինը 8 ղրուշ . և մոխրաւ կազմինը 12 ղրուշ :

ԳԵՐԸՋՄԱՆԵ ԻՐԻՏԱՍՐԻՅՑ : — Յարգոյ Պ . Լուսնակ Հայկունի այս օգտակար գրքոյկը կնուիրէ Հայ երիտասարդութեան՝ զանոնք զարհուրելի և զզուելի հիւանդութիւններէ զգուշացնելու և ազատելու համար , որոց տիտղոս հետեանքներն անդւրանալի են արդարեւ : — Կծախուի ի գին 5 ղրուշ :

ՍԷԼՕՐ ԵՂԲՅՅՐ ԿՏՄԱՆԿԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ : Օլուարձալի , զբօսուցիչ և առախախտան պատմութիւն մ'է : Գին 6 ղրուշ :

ԲՅՐԻ ԻՐԻՊՈՒՆ Պ . ԲՅԱԹԱԼՕՐ : Կատակերգական նուագաւոր . թատրերգութիւն մ'է ի մի արարուած՝ թարգմանեալ յարգոյ Պ . Մարիտողոմայ Ս . Գալիպեան : Գին 5 ղրուշ :

ՍԷՎԻՅԼԻ ՍԱՓՐԻՉԸ . ԿԱՏԱԿԵՐԴՈՒԹԻՒՆ Ի ՉՈՐՍ ԱՐԱՐՍ : Լյա կատակերգութիւնը , որ Պամարշէ Գաղղիացի երեւելի հեղինակին նշանաւոր գրութեանց ընտրեւագոյնն է , մեծարգոյ Պ . Ս . Սամուրեան ազատ թարգմանութեամբ հայերէնի վերածած է : Գին 10 ղրուշ :

ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԱԼԻ ՄԸ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԸ : Սկիզբօռ Հիւկօ նշանաւոր հեղինակին այս ընտիր վէպը , որ բոլոր քաղաքակրթեալ ազգաց վրայ մեծ ազդեցութիւն ըրած է , թարգմանութեամբ կամատուցանէ Լըզիս արժանայարգ Պ . Բարթ . Տ . Սաղաքեան : — Չկարդալու գիրք չէ : — Գին 10 ղրուշ :

Բոլոր այս գրեանք կծախուին ամենգրաւաճառաց քով : — Սէվէյի Սախրիւն Հանդիսի գրասենեակէն ալ կգտնուի :

Հանդիսին գրատուներ , որ է ի Գաշըզը
խան՝ Թիւ 4 , կժախուին հետեւեալ գրեանք :

Սիւքունի Դաստիարակութեան . Ա . և Բ . հատոր . գին մէկ
հատորի 10 զբշ : Տաճար Մասայից Ա . և Բ . Թիւ . գին 1 զբշ :
Սեփարինի Արշ . Մահարակ . գին 3 զբշ :

Մեհարանի Աղբիւն , կոճ փարբաշ և Վարդանի . գին 10 զբշ :
Հասարակ Հայտան Աստուանոց . գին 8 զբշ :

Մարեհարարան Ժողովրդեան . գին 2 զբշ .

Ասոնք կգտնուին նաեւմեն Հայ գրալաճառներու քով :
— Հանդիսին վերաբերեալ ո՛ր և է գրուած պէտք է
հետեւեալ « հասցէ » ու ուղղուի . « Հ . Ս . Ալաճաճեան .
Տնօրէն Կիլիկիա Հանդիսի , ի Գաշըզը խան Թիւ 4 » :

ՀԱՆԴԻՍԻՍ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1 . Այս հանդէսը առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը
հրատարակուի . 2 . Տարեկան գինը ԿԱՆԻՍԻԿ 20 զուրուշ-
նոցարծաթ Մեճիսիյէ մը . 3 . Դուրս խրկուելիք Օ-
րագրոց ճամբուն ծախքը առնողին վճայ է :

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ . Գաշըզը խան՝ Թիւ 4 :

ԹԵՔԵՐՏԱՂ . ՅարուԹիւն Աղա Ճամճեան :

ՊՐՈՒՍՍՅ . Թեոփիլէ Աղա Քայլօնեան :

ՀԱԼԷՊ . Յովհաննէս Աղա Քիւրքճիանօֆ :

ԻԶՆԻՄԻՏ . Յակոբ Աղա Նազարէթեան :

ԿԱՐԻՆ . Առժանադատիւ Տ . Գրիգոր Տ . Մինասեան :

ԻԶՄԻՐ . Տաղիկի գրասենեակը :

ՏՐԱՊԻԶՕՆ . Խաչատուր Աղա Էմինեան :

ԿԵՏԱԼԻ . Խաչատուր Աղա

Մանուէլեան :

ՊԱՐՏԻԶԱԿ . Թորոս Աղա Մինասեան :

ՔԵՐԱՍՕՆ . Գեորգ Աղա Խ . Մաղմանեան :

ԹՈԳԱԴ . Գեորգ Աղա Սեֆերեան :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ . Կարապետ Աղա Նազաշեան :

ԱՏԱՆԱ . Նազարէթ Աղա Շահապեան :

ԱՏԱՐԱԶԱՐ . Մ . Յակոբ Աղա Տ . Գրիգորեան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՏԻՎԻՏՅԵԱՆ ԹԱԴԻՈՍԻ ՔԻՐՔՈՐՃԻ ԽԱՍ